

vrednoto, ko je dosegla v tem pogledu stabiliziranje; toda, kot že povedano, k splošni valorizacijski zakonodaji ni pristopila.

Kazenskopravno dokazovanje resničnosti.

Dr. Metod Dolenc.

(Konec.)

X. Zakonodavec dopušča za kazniva dejanja, ki se preganjajo po službeni dolžnosti, dokaz resničnosti, ki more biti doprinešen samó s pravnomočno obsodbo. Pri tem ne dela razlike, ali je obsodba zastran kaznivega dejanja, izrečene ali raznašane obdolžitve: a) že izšla, b) ali je v toku ustrezní postopek, c) ali se pregon zbog očitane ga dejanja v tem primeru še pričel ni. Vsekakor mora nastopiti pravnomočnost obsodbe pred koncem razprave glede klevete. Kako se odražajo ti primeri v praksi?

K a) Obsodba je vselej materialnopravna sodba (§ 281 skp.) in se mora nanašati vprav na predmet klevete, čeprav bi bila v isti sodbi izrečena oprostitev od obtožbe v nekih drugih točkah. Obsodilni izrek se mora glasiti tako, da obsega vprav v kleveti vsebovan delikt, ki se preganja po službeni dolžnosti. Da se za malenkostne razlike v tem oziru ne more trditi nasprotno, leži na dlani; gre le za bistvene momente, ki morajo biti v skladu. Ako je bil nekdo obsojen, da je v času velesejma potegnil drugemu iz žepa na razstavišču denarnico, pa se kleveta glasi, da je to storil v gostilni izven razstavišča, je identičnost dejanja dana, kakor hitro o individualnosti edine tatvine krajevno in časovno ni dvoma. Odločujejo o tem predpisi, ki veljajo o individualizaciji za razmerje med obtožnico in obsodbo.³⁰ Ali je bila obsodba izdana od pristojnega sodišča, treba presojati po določbah skp. Sodišča tujih držav ne prihajajo v poštev.^{30a} Od naših sodišč pa morejo tu obveljati tista, ki odločajo v stvari dokončno. Ni dokaz obsodbe dan, ako je kasacijsko sodišče na zahtevo vrhovnega toži-

³⁰ Gl. Dolenc, Sodni kazenski postopek, str. 231, 267 = „Ne bis in idem!“ se zahteva. Prim. tudi odločbo kas. sod. v Beogradu, z dne 30. aprila 1934., Branič, 1934., str. 446, ki pravi: „Nije potrebno da optuženi dokaže istinitost svojih navoda u svima pojedinostima, već je dovoljno, da dokaže istinitost u njihovim bitnim delovima, koji čine suštinu dela klevete“.

^{30a} Frank, loc. cit., str. 117 pravi: „Nasuprot dostaje osuda inostranog krivičnog suda“, vendar ne utemeljuje te trditve.

telja za zaščito zakona v konkretnem primeru spoznalo, da je bil obdolženec s sodbo, s katero je bil zakon kršen, neopravičeno obsojen, pa ga je oprostilo. Taki odločbi kasacijskega sodišča nasproti tudi „pravnomočna obsodba“ pristojnega sodišča ne more več kot pravnomočna obveljati. Dokler pa postopanje radi zahteve za zaščito zakona ni skončano, se nanj ne more sklicevati nobena stranka. Sodišču ni treba odlagati sojenja v tožbi A. Aja. zoper N. Na., če le-ta producira že izdano obsodbo A. Aja. Pokrenitev postopka na zahtevo za zaščito zakona ne leži v rokah strank, ampak vrhovnega državnega tožilca, ki postopa *motu proprio* le fakultativno, t. j. če se mu zdi to umestno ali potrebno. Drugače pa bo stvar, če je v toku postopek radi obnove glede dejanja, katerega je bil A. A. obsojen. Tu pa bo treba obligatorno počakati, postopek v pravdi A. Aja. zoper N. Na. odložiti. Saj je zahteva po obnovi pravica, ki je strankama pridržana. To se ujema tudi z načeli določbe § 368 skp.

Da je treba obsodbo, pri kateri je izvršitev kazni zastarana (§ 81 kz.), smatrati za dokaz storitve, sledi iz tega, kar smo že omenili.

Quid iuris, če je bila obsodba izrečena pogojno?

α) Če preskusna doba še ni pretekla, velja, samo po sebi umevno, pravnomočna obsodba za dokaz resničnosti. Taki-
sto, če je pretekla, pa je bila izvršitev kazni odrejena. β) Če je preskusna doba pretekla brezprikorno ter sodišče ni odredilo izvršitve kazni (§ 68 kz.), se po našem mnenju ne sme reči, da je prišla obsodba ob vso svojo moč, dasi se smatra, da obsojenec niti ni obsojen na kazen.³¹ Sodbâ, ki ne izrečejo nobene kazni, imamo več: n. pr. po §§ 298, 159 (ko je objava sodne sodbe potrebna) kz. v zvezi z določbo § 281, šte. 3., skp.: Saj ostane vedno izrek o stroških, o odškodnini zasebnega udeleženca v moči! Če se niti z izbrisom obsodbe po § 90, odst. 2., kz. ne smejo žaliti pravice tretjih oseb do povračila škode, se mora tudi reči, da pri pogojni obsodbi oškodovanec ne izgubi pravice do odškodnine. Temelj obsodbe ostane; zasebni udeleženec se sme nanj sklicevati kot izvršilni naslov. Torej se bo smel sklicevati storilec klevete (N. N.) na to ob-

³¹ O tem gl. Dolenc, Pravne posledice pogojne obsodbe, čije kazen ni bila izvršena. Slov. Prav. 1933, str. 1—17. Že tu smo na str. 15. opozarjali na potrebo, da se smatra pogojna obsodba za dokaz resničnosti predmetnega kaznivega dejanja. Priznamo, da je pravilnost našega mnenja sporna; mislimo pa da so ravno naslednja izvajanja trden dokaz za naše mnenje.

sodbo kot dokaz storjenega kaznivega dejanja.

Kar se tiče obsodbe v primeru, da je dosegel obsojenec (v pravdi radi klevete: A. A.) po pravomočnosti sodbe amnestijo,^{31a} ne more biti dvoma, da velja obsodba za dokaz kaznivega dejanja tudi še po amnestiji.

Drugačen položaj pa nastane, če pride do rehabilitacije glede kaznivega dejanja in iz tega vzroka do izbrisa sodbe. Recimo: N. N. izreče zoper A. Aja obdolžitev, da je le-tá njemu poneveril (utajil) zlato uro, vredno 2000 din. A. A. je bil res obsojen, je kazen prestal, dosegel pa je pred 2 letoma rehabilitacijo. N. N. je v postopku zoper A. Aja pač stavil predlog na kaznovanje, ni pa zahteval kot zasebni udeleženec odškodnine, češ saj A. A. tako nič nima. Ko pa postane A. A. pozneje imovit, sme vendarle od njega zahtevati odškodnino³² in se po § 364 cpp. sklicevati na vsebino sodbe kazenskega sodišča, „kolikor se naša ta na dokaz in vračunljivost dotičnega kaznivega dejanja“. Z izbrisom obsodbe pa se po § 90 kz. ne smejo žaliti pravice tretjih oseb do povračila škode. N. N. je gotovo „tretja oseba“. Torej bomo ločili primer, da rehabilitacija ni izbrisala vseh posledic, od primera, da je imela vprav ta učinek. V prvem primeru po naših izvajanjih rehabilitacija ne more imeti nobenega vpliva v tem pravcu, da bi obsodba A. Aja v pravdi radi klevete, ki jo je naperil zoper N. N., le-temu, tožencu, ne mogla služiti za dokaz resničnosti, da mu je A. A. poneveril zlato uro. V drugo navedenem primeru — v katerem gre pač za drugačen delikt, ne zoper imovino — pa bomo morali smatrati prav isto za pravilno. Prvič nas sili k temu določba § 364 cpp. kot *legis posterioris*, ki to odreja brez vsake utesnitve. Drugič bi morali, če bi o tem še dvomili, uvaževati, da gre za rešitev vprašanja o krivdi N. Na in da se mora v tem pogledu postopati *in dubio pro reo*. Tudi to bi morali upoštevati, da izbris sodbe ne učinkuje v vsakem primeru kot izbris (gl. § 482, odst. 3., skp.). Prav posebno bi morala praksa paziti na primere klevete, ki očitajo dejanje, kvalificirano za prekršek. Saj velja tu rehabilitacija po pravu (*r. de droit*).

K b) Postopek zoper A. Aja. je v toku, državni tožilec je stavil preganjalni predlog. V pravdi radi klevete, ki jo je naperil A. A. zoper N. Na., se glavna, odn. ustna razprava še ne odredi, ampak počaka se obligatorno, da izide sodba

^{31a} Enako: Frank, loc. cit., str. 117.

³² Ni da bi morala biti že zastarana; saj je lahko priznana.

in postane pravnomočna. Zastaranje v tem času ne teče; saj se preganjanje N. Na. radi klevete do pravnomočnosti ne sme nadaljevati (§ 80 kz.). Postopanje v pravdi radi klevete se mora odgoditi, t. j. razprava se preloži na nedoločen čas po predpisih §§ 238, 240, odn. 241 skp. Odložitev je tu lahko preložitev ali pa samo prekinitev.

K c) Če se postopek še ni pričel, ker državni tožilec še ni stavil predloga na preganjanje pri okrožnem sodišču (§ 1, odst. 3. skp) ali ker se postopek pri okrajnem sodišču od nobenega upravičenca še ni pokrenil (§ 375 skp.), se morajo spisi predložiti državnemu tožilcu, da stavi ustrezne predloge. Če stavi le-ta preganjalni predlog, gre postopek radi očitane kaznivega dejanja svojo pot dalje. Če državni tožilec takšnega predloga ne stavi ali ga pozneje umakne, sme na njegovo mesto stopiti oškodovanec, ki se je bil v svojstvu zasebnega udeleženca pridružil kazenskemu postopku (§ 1, odst. 4., § 53 skp). Če pride do pravnomočne obsodbe na pregon zasebnega udeleženca kot subsidiarnega tožilca, velja to prav tako, kakor da bi jo bil državni tožilec izvojeval. Vendar moramo upoštevati, da je oškodovanec lahko toženec N. N. v pravdi radi klevete, da pa to ni vedno tako! Recimo, da očita N. N. A. Aja., da ima, kar mu je žena prinesla, kot doto, ki pa jo je ona izvabila na kvar drugih dedičev — po navodilih A. Aja. — od očeta. Ta, oče, pa niti pričati noče zoper hčerko, ker jo noče upropastiti, kamoli, da bi jo ovadil radi kaznivega dejanja prevare ali pod. V takšnem primeru N. N. nima nobenega sredstva na razpolago, da bi prisilil pravega oškodovanca k priglasitvi za zasebnega udeleženca ali do subsidiarne tožbe. N. N. ne more dokazati resničnosti svoje trditve in bo obsojen.

XI. Po teh izvajanjih moramo zlasti za prakso podčrtati, da obstoji *praesumptio iuris et de iure* (gl. pogl. IX.) samo v tistih primerih, kjer pride do pravnomočne obsodbe sodišča, pristojnega za to kaznivo dejanje, dalje, da je vsebina tenorja obsodbe tisto dokazilo, ki dokazuje absolutno resničnost činja, namreč tistih, ki so skupne tenorju obsodbe in vsebini klevete. Malenkostne formalne ali postranske razlike ne prihajajo v poštev. Glavno je, da je stvar v bistvu individualizirana po kraju in času, kakor smo že zgoraj izvajali. Pomoč pri razlagi pa bo — seveda nujno — utemeljitev dokazov v razlogih sodbe. Kjer se vsebina obsodbe in predmeta klevete ne ujemata, tam se

dokaz resničnosti ni posrečil, pa se tudi ne da več nadomestiti po kakšnem posebnem postopanju.³³ V tem je bistvo omenjene ostre *praesumptionis*, ki se da tudi *de lege ferenda* dobro razumeti. Ne gre, da bi zakonodavec, ki hoče pravni red s kazenskim pravosodjem posebno podpreti, dopuščal možnost, da bi o istem kaznivem dejanju presoјalo eno sodišče v obsodilnem, drugo v oprostilnem smislu. To bi se utegnilo tuptam zgoditi, vselej pa bi nastal tu kaos, ki bi zaupanje v pravičnost do tal razmajal. Saj sta obe sodišči reprezentantini isti države, a ta ne sme reči, sedaj in tu velja „to“, drugič in tam pa — „ne-to“.

Zakonodavec pa je moral upoštevati, da nastane v praksi nemalokdaj položaj, ko o nekem kaznivem dejanju sploh ne more priti do sodbe, kamoli do obsodbe. Za takšne primere je moral nekaj predpisati. Storil je to tako, da jih je v drugem odst. § 311 kz. izločil iz zahteve, da se mora dokaz o resničnosti očitanih činjenic s a m o s pravnomočno obsodbo doprinesiti, in je — logično sledi to iz tekstacije — odredil, da se v teh izjemnih primerih vrne vprašanje o dokazu resničnosti za kaznivo dejanje nazaj na pravilo prvega odstavka § 311 kz., t. j., da je dokaz resničnosti obdolženčeve trditve dopusten po splošnih predpisih skp. in če uspe, tudi razlog za ekskulpacijo.^{33a}

Kaj so „izločeni“ primeri, pri katerih je vendarle, dasi gre za očitek kaznivega dejanja, dopuščen dokaz resničnosti na drugačen način, ne samó z obsodbo? Dvoje vrst je odredil kz., to pa izčrpno, ne samo primeroma:

a) „če preganjanje ali sojenje oklevetane osebe ni dopustno.“ Kdaj ni dopustno? V praksi smo že slišali o mnenju, češ, ni dopustno preganjanje, če je državna preganjalna pravica glede očitaneđ dejanja zastarana. Stvar pa ni taka. Zakonodavec je mogel imeti tu le tiste primere v mislih, kjer preganjanje ali sojenje iz pravnih razlogov in abstracto ni bilo dopustno. Dopustnost preganjanja in sojenja o zastaranem dejanju leži na dlani! Ne gre za obsojanje, ampak za sojenje vobče, ki se končuje zbog zastaranja državne preganjalne pravice pač z oprostilno sodbo. Ni dopustno preganjanje pri delik-

³³ Morebitna poznejša uspešna obnova postopanja glede delikta, zbog katerega je izšla oprostilna sodba glede A. Aja, bi bila seveda novum documentum za pravdo klevete!

^{33a} Enako odl. kas. sod. Beograd, z dne 22. februaria 1934, Pravosudje 1934., str. 569., Vesel Timoškin: Krivični zakonik (zbirka, str. 207). Gl. Frank, loc. cit., str. 117.

tih, ki se preganjajo po službeni dolžnosti — drugi sploh tu ne prihajajo v poštev! — v naslednjih primerih:

α) Če gre v smislu § 9 za delikte po §§ 5—7 kz., pa minister pravde ni zahteval, da se pregon započne;

β) če ni predloga za preganjanje pri tistih deliktih, ki se preganjajo na predlog oškodovanca (§ 85 kz.);³⁴

γ) če gre za dvom o obstoju in obsegu izdeželnosti obdolženca, dokler ne prispe rešitev ministra pravde (§ 24 skp.);

δ) če gre za primer, da je bila iz inozemstva izročena oseba zbog konkretnega delikta, storjenega pred izročitvijo, se ta oseba ne sme niti preganjati niti obsoditi zbog nekega drugega v izročitveni rešitvi ne-navedenega delikta (§ 496 skp.);

ε) če gre za primere, v katerih se s formalno-pravno³⁵ sodbo obtožba zavrne, ker „se pokaže, da pregon ni dopusten (§ 276 skp.)“. Semkaj spadajo smiselno že doslej navedeni primeri α) do δ), od drugih pa zlasti obstoj imunitete, ne da bi bila dovoljena od narodne skupščine ali senata izročitev, in pa abolicija.

Poudarjati pa je treba, da je vprav v § 276 skp. navedenih nekoliko primerov, kjer le sojenje ni dopustno, preganjanje pa je bilo dopustno in celo izvršeno. Nikakor pa ni govora o dopustnosti preganjanja in sojenja, kjer je kaznivo dejanje po zakonu kriminilizirano in penalizirano, pa se je končalo z ustavitvijo postopanja ali pa z oprostitvijo v materialno pravni sodbi (§ 280 skp.).

b) „Če preganjanje ali sojenje oklevetane osebe ni izvedljivo.“ Takšni primeri so:

α) če je storilec kaznivega dejanja umrl (§ 221 a skp.);³⁶

β) če je storilec kaznivega dejanja tekom pripravljalnega postopka pobegnil in ga ni moči prijeti, ali če na odre-

³⁴ Za delikt po § 291 kz. je predlog na preganjanje odvisen še od nadaljnjega pogoja, da se proglasi brak za neveljaven.

³⁵ Gl. Dolenc, Sodni kazenski postopnik, str. 265, 266.

³⁶ Kleveta N. Na, izrečena zoper umrlega očeta A. Aja, češ da je omenjeni oče N. Nu ukradel uro, sme A. A. kot sin po § 310 kz. s tožbo preganjati. Dokaz resnice N. Na je mogoč po § 311, odst. 1., kz., ker postopanje zoper umrlega očeta radi kaznivega dejanja tatvine ni izvedljivo (§ 221 a skp.). Brez vsakega pomisleka pa velja to tudi za primer očitanja, da je bil umrli oče A. Aja velik skopuh. Tu se ni očitalo kaznivo dejanje, ampak lastnost! Ta primer torej sploh ne bi spadal med primere, kjer je potrebna pravnomočna obsodba.

jeno glavno ali ustno razpravo ni prišel, pa zamudna sodba ni dovoljena, in je potem pobegnil.^{36a}

XII. V obeh primerih, nedopustnost in neizvedljivost preganjanja ali sojenja storilca kaznivega dejanja, pride po § 311 kz. do zopetnega uveljavljanja splošnega načela, torej, da se dá očitano kaznivo dejanje A. Aja. vendarle dokazati po svobodni oceni dokazov, ki jih navaja obdolženec N. N. za svojo trditev, toda le če že *ex lege* dokazovanje resničnosti *generaliter* ni proglašeno za nedopustno. Ti primeri, ki so navedeni v § 312 kz. taksativno, so tile:

a) Če gre za kleveto kralja, prestolonaslednika, kraljevega namestnika, člana kraljevskega doma, senata, narodne skupščine (§ 307 kz.), vladarja, predsednika republike, namestnika ali člana vladarskega doma tuje države (§ 308 kz.),³⁷ tujega poslanika, pooblaščenega ministra, diplomatskega agenta ali odpravnika poslov (§ 309 kz.). Naklep mora vključevati védenje, da gre za tu označeno osebo ali telo, in hotenje, da se vprav o njej neresnična činjenica iznese, ki škoduje na časti itd.

Zakonodavec pravi, da je dokazovanje resničnosti nedopustno „v primeru §§ 307, 308 in 309“.³⁸ *Lege non distinguente* velja torej zabranitev dokazovanja resničnosti ne samo, če gre za činjenico, ki je historični dogodek, eventualno celó kaznivo dejanje, ampak tudi, če gre za činjenice lastnosti ali razmerja, ki so časti škodljive itd., čeprav bi bile te vrste činjenic v zvezi s kaznivim dejanjem.

b) Zakon veli, da dokazovanje resničnosti ni dopustno, „če bi se moralo dokazovati kaznivo dejanje, ki se preganja samo na zasebno tožbo.“ Tu gre za dvoje utesnitev: Prvič velja to le za dokazovanje

^{36a} Frank, loc. cit., str. 118, smatra, da sojenje ni dopustno niti izvedljivo, če je pravica do preganjanja zastarana. Temu ne moremo pritrditi, ker je konstatacija zastaranja še le stvar postopanja, vsaj praviloma.

³⁷ Izjema po § 312, št. 1, kz. velja le tedaj, če je kaznivost po § 308 kz. dana, torej: ob izkazani reciprociteti; obtožbo sproži vlada tuje države ali njen diplomatski zastopnik. Dejanje pa je kaznivo po službeni dolžnosti, če poleg predloga tuje vlade minister pravde preganjanje odobri.

³⁸ Da gre samo za primere klevet iz teh paragrafov, a ne za razžalitve, je samo po sebi razumljivo. To poudarja Čubinski, Praktični in naučni komentar, str. 265., pač brez potrebe. Dobro pa utemeljuje ratio legis („čuvanje avtoriteta i ugleda“), kar velja za oboje.

pro futuro, t. j. če še ni potekla pravnomočna obsodba.³⁹ Drugič gre za očitanje kaznivega **dejanja**, t. j. činjenice, ki znači historični dogodek, ne pa kakšne lastnosti ali razmerja. *Ratio legis* je, da n. pr. toženec N. N., ki je očital tožilcu A. Aju. kaznivo dejanje, storjeno s tem, da je dne tega in tega svojega hlapca grdo opsoval, nima pravice siliti omenjenega hlapca, da toži A. Aja., ki ga je opsoval, ker bi v tem primeru lahko prišel ob službo. Niti k pričevanju ga ne bi bilo mogoče siliti (§ 170 skp.). Ako pa je bil ta hlapec že tožil in dosegel obsodbo A. Aja., ni zapreke, da navaja N. N. v svoji pravdi z A. Ajem. to obsodbo kot dokaz za resničnost trditve o psovanju. Pri tem pa je treba uvaževati, da velja določba § 312, št. 2., k. z. tudi še za delikte iz avtorskega zakona in iz zakona o ne-lojalni tekmi itd. Samo, če je prizadeti že započel in izdejsstvoval obsodbo tožilca A. Aja., ne dopušča zakon, da bi se pravda radi klevete prekinila, v svrhu izvedbe postopka radi očitanege dejanja. To bi — po zakonodavčevi zamisli — ne stalo v pravem skladu, če se primerja interes toženca N. Na. z interesi države, da se vzdržuje pravni red. Saj je toženec N. N. očital iz svoje volje dejanje, kaznivo na privatno tožbo, A. Aju., preden je prišlo do obsodbe. Razen tega je zakonodavec moral upoštevati, da gre za primer tožbe prizadetega, ki je vezana na kratek rok za pokrepitev procesa zbog očitanege dejanja.

c) Če je „oklevetanec“ (po naših izvajanjih torej A. A.) „zaradi kaznivega dejanja“, ki ga je „klevetnik“ (v naših izvajanjih N. N.) „navedel zoper njega (A. Aja.), oproščen odgovornosti s pravnomočno sodno odločbo.“

Sodna odločba pa je poleg oprostilne sodbe tudi še rešitev ali naredba. Od rešitev in naredb pa spadajo med sodne odločbe po smislu § 312, št. 3., kz. samo tiste, ki imajo za učinek oprostitev odgovornosti obtožene osebe. *Lege non distinguente* moramo tukaj smatrati, da pomeni „kaznivo dejanje“ ne samo tisto, ki se preganja po službeni dolžnosti, ampak tudi tisto, ki se preganja na predlog, po odobritvi ali na zasebno tožbo, vse pa seveda le tedaj, če spada v pristojnost rednih sodišč.

„Oprostitev odgovornosti“ je treba spraviti v zvezo z osebo „oklevetanca“. Brez dvoma moramo sma-

³⁹ Tako tudi Urošević, Sudski trebnik, II. str. 449; Čubinski, loc. cit., str. 266., pa uči, da velja zabrana samo dotlej, da postopek zbog kaznivega dejanja ni započel.

trati, da je zakonodavec mislil na vse primere odgovornosti, pri katerih utegne priti do oprostitve ali izključitve krivde. O odgovornosti v tem smislu je govora v §§ 19 do 22, 34 kz. V zadnje navedeni določbi imamo opraviti prav tako, kakor tudi v marginalni rubriki pod § 16 kz., z antitezo „odgovornost“ — „kaznivost“, v § 70 kz. pa je celó govora o stopnji storilčeve „kazenske odgovornosti“. V §§ 280, 281 skp. zakonodavec ni uporabljal izraza „odgovornost“, pač pa imamo v § 280 skp. adekvatne navedbe, ki deloma izključujejo obtoženčevo krivdo, deloma izključujejo ali ukinjajo njegovo kaznivost. To so predvsem primeri oprostitve **osebne** odgovornosti za krivdo, njim so popolnoma vzporejeni primeri stvarne oprostitve; slednjič pa so to še primeri, če dejanje po kazenskem zakonu ni več kaznivo (n. pr. § 321 kz. in fine), ali pa če ni dokazov, da je obtoženec dejanje storil. Ni pa oprostitve odgovornosti v primerih § 276 skp., kjer so navedeni primeri zavrnitve obtožbe. Po teh izvajanjih moramo reči, da gre v § 312, št. 3 kz. za vse vrste oprostitev z materialnopravno obsodbo po § 280 skp., ne pa za zavrnitve obtožbe po § 276 skp.⁴⁰

S tem pa problem še ni do kraja rešen. Ni še razloženo, kaj je z rešitvami, ki so tudi sodne odločbe. O teh bomo rekli, da pomenijo „oprostitev odgovornosti“ samo tiste rešitve, ki imajo učinek oprostitve **osebne** odgovornosti v zgoraj navedenem smislu, da tvorijo pravni temelj definitivne ustavitve postopanja: izključitev krivde, izključitev ali ukinitve kaznivosti ter primer, da sploh ni kaznivega dejanja; od ostalih v § 280 skp. navedenih primerov, „če ni dokazov“, pa samo tiste rešitve, ki so navedene v § 361 skp. kot primeri dopustnosti prave obnove na škodo obdolženca.⁴¹

Če pride pozneje po obnovi postopanja do obsodilne obsodbe, pa bodisi pri oprostitvi (§ 280 skp.), bodisi po ustavitvi (§ 361 skp.), ni več oprostitve in pomeni to *documentum novum* za morebitno obnovo pravde A. Aja. zoper N. Na. radi klevete.⁴²

⁴⁰ Prim. Jelić. Smisao § 311, 2. ot. kz., Branić, 1934., zvezek 5.

⁴¹ Pravnomočna sodna odločba, namreč rešitev, da se postopek zoper storilca kaznivega dejanja, ki je umrl, ustavi po § 221 a skp., ne šteje sem, ker te določbe o času postanka kz. še ni bilo. Stvarno pa ne bi pomenila oprostitev **osebne** odgovornosti, ampak stvarne.

⁴² Pri ustavitvah ali oprostitvah pa obnove ni, če je kaznivo delo že zastarano (§ 261, odst. 1. skp.). Da ne spadajo rešitve ustavitve po § 359, št. 1. in 2., skp. med tiste, ki oproščajo odgovornosti v smislu § 312, šte. 3., skp., ne bo treba šele dokazovati!

d) „Če se tičejo navedene činjenice rodbinskega življenja ali zasebnega poslovanja, ki ni v zvezi z javnim poslovanjem dotične osebe (A. Aja.) ali z industrijskim, trgovskim ali finančnim podjetjem, ki se opira na javno zaupanje,“ dokazovanje resničnosti tudi ni dopustno, pravi § 312, št. 4, kz. Ta določba je v rahli zvezi z ono § 299 kz. Če so v tem dejanskem stanu navedene „osebne ali domače razmere“ neresnične, potem preidejo, seveda če so škodljive časti itd., v kleveto, ki se preganja samo na zasebno tožbo. Zanje velja torej § 312 št. 2, kz. Iz geneze⁴³ določbe § 312, št. 4, kz. pa izhaja, da je hotel zakonodavec dopustiti dokazovanje činjenic iz rodbinskega ali zasebnega življenja, ki so vsebovane v kleveti in se nanašajo na „javno delo“. Obči interes zahteva namreč, da naj se nihče ne sme skrivati za svoje privatne osebne ali rodbinske tajnosti. Korist javnosti prednjači. Le če navedene činjenice iz rodbinskega življenja ali zasebnega poslovanja niso v zvezi z javnim poslovanjem dotične osebe itd. (gl. zgoraj!), je dokazovanje resničnosti nedopustno, čeprav ne gre za kaznivo dejanje, ki se preganja samo za zasebno tožbo, ali če ne gre za katerokoli kaznivo dejanje, katerega je bil storilec pravnomočno oproščen odgovornosti. Če se očita A. Aju. kot duhovniku nemoralno življenje, je to vsekakor v zvezi z njegovim javnim poslovanjem. Dokaz resničnosti ni *ex lege* zabranjen. Če se mu pa očita, da zbira poštna znamke in trati s tem več denarja, kot je duhovniku kot samcu primerno, je to osebna zadeva, ki nima z javnim poslovanjem duhovnika nobene zveze. Tu je dokaz resničnosti dopusten. Če očita N. N. zasebnemu tožilcu A. Aju., da si vzdržuje priležnico, je to stvar privatnega življenja in je dokaz resničnosti nedopusten. Če pa je A. A. bančni ravnatelj in se kreče očitke v tej smeri, da uporablja njegova priležnica njemu na razpolago stoječ avto banke z njegovo vednostjo brez plačila stroškov, je takšna činjenica dokazljiva, ker posega v koristi bančnega zavoda, ki sloni na javnem zaupanju.

XIII. Praktično življenje kaže, da se izrekajo ali raznašajo klevete največkrat brez poznanja kompliciranih predpisov o dokazovanju resničnosti, včasih pa tudi, čeprav pozna klevetnik te predpise, zato ker je pri izrekanju ali raznašanju klevete popolnoma prepričan, da govori resnico, ki mu po njegovem mnenju ne more in ne sme škodovati. Tu bi se vprav to prepričanje moglo spoznati kot

⁴³ Prim. Dolenc, Tolmač h kz., str. 469.

opravičljivo in bi moralo prav za prav obveljati tisto, kar smo izvajali zgoraj pod VIII. Toda zakonodavec tukaj ni dopustil nikakršnega dokazovanja. (O vzrokih smo že govorili pod XII.) V vseh primerih, kjer bi se mogel N. N. sklicevati na opravičljivo zmoto, v kateri je izrekel ali raznašal trditve, misleč, da je resnična, bilo bi vse to, kar odreja zakonodavec o nedopustnosti dokazovanja resničnosti, na mah brez pomena; bilo bi vzrok, da ne bi prišlo do obsodbe radi klevete, ampak do oprostitve N. N-a. Vprav tega pa zakonodavec iz višjih ozirov na pravni red ni hotel! Primer: N. N. je pred leti obdolžil A. A-ja. čisto določene tatvine blaga, vrednega do 1000 din. A. A. ga toži zbog klevete. N. N. nastopi dokaz resnice in hoče doseči obsodbo A. Aja. Postopanje pred pristojnim sodiščem zoper A. Aja. se izvrši, neke priče potrde, da je A. A. tatvino izvršil, sodišče pa oprosti A. Aja. obtožbe, ker je preganjalna pravica po 5 letih zastarana (§ 78 kz., § 280, odst 1 skp.), dasi se v razlogih navaja, da je bil delikt tatvine res storjen. To bi bil jasen primer, da je bil A. A. s pravno-močno odločbo odgovornosti oproščen, „da pa je bil N. N. v času klevete kot nejurist prepričan, da krivda in kaznivost obstoji.“ Zakonodavec stavi državne koristi, ki so bile *ratio legis* za ustanovitev predpisov § 312 kz., nad korist takšnega klevetnika in je *a priori* izključil vsako sklicevanje na opravičljivost zmote. Ali je bilo umestno to za vse primere iz § 312 kz. določiti, o tem bi se dalo *de lege ferenda* morebiti drugače soditi. V mnogih primerih pa je opomin klevetnikom, da naj raje opusté svoje krive obdolžitve, nego da bi se zanašali na trditve, ki jih slišijo od te ali one, več ali manj „zanesljive“ osebe, in silijo brez potrebe sami v nevarnost, da bodo kaznovani.

XIV. Tudi po tiskovnem zakonu je izrekanje ali raznašanje nečesa neresničnega, kar prizadete oškoduje na časti, dobrem imenu, društvenem ugledu ali gospodarskem kreditu, kaznivo dejanje, imenovano (tiskovna) kleveta. Da mora biti tisto, kar ni resnično, činjenica, izhaja iz čl. 52, odst. 4., 5. tisk. zak. Resničnost činjenice se sme dokazovati po § 61 tisk. zak. v vseh primerih klevete (prav za prav: obdolžitve), razen, če se činjenica nanaša 1. na kralja, kraljevski dom, tuje državne poglavarje, narodno skupščino in senat,⁴⁴ 2. na rodbinsko

⁴⁴ „Senat“ je dodan besedilu tiskovnega zakona, ki te besede nima, po noveli kaz. zak. z dne 9. oktobra 1931, čl. 5.

življenje ali moralo članov v rodbini.⁴⁵ Oboje primerov ne stoji v popolni skladnosti z določbo § 312 kz. V prvem ni utesnitve, ki smo jo navedli v opombi 37, v drugem pa velja zabranitev dokazovanja resnice na splošno. Obseg dopustnosti dokazovanja resničnosti činjenice je torej v čl. 61 tisk. zak. ožji kot v § 312 kz. Sklicevanje na opravičljivost zmote je neupoštevno, ne oprašča nikjer, torej niti ne, če bi šlo za primer § 304 kz.⁴⁶

Čl. 77 tisk. zak. pa ureja postopek, če nastopi obdolženec (N. N.) dokaz resničnosti. Če že teče kazenski postopek, prekine sodnik izsledovalec⁴⁷ voditev preiskave; če pa je preiskava dovršena, odloži sodišče sojenje dotlej, da izide sodna odločba o tem predmetu. Torej ni zahteve, da naj se tudi takrat vrši dokaz resničnosti kaznivega dejanja, storjenega s tiskom, ko še ni začelo postopanje zaradi očitane kaznivega dejanja. Ni rečeno, da se doseže dokaz resničnosti očitane kaznivega dejanja s a m ó z obsodbo, kar je n. pr. pri obdolžitvah radi zastaranega kaznivega dejanja pač odločilne važnosti. Ni nikjer predpisa, kako naj se postopa, če je preganjanje ali sojenje v konkretnem primeru nedopustno ali neizvedljivo.

Da so ostali ti predpisi o kazenskem postopanju po zakonu o tisku prav tako v veljavi, kakor smo jih naveli, spričo čl. 10 štev. 1 uvod. zak. kaz. zak. ne more biti dvoma.⁴⁸

Razen primerov klevete po kz. in po tisk. zak. bi se še dalo misliti na možnost dokazovanja resničnosti pri prestopku ocrnjevanja po § 10 zak. o nelojalni tekmi z dne 11. aprila 1930. Tu imamo dvojen položaj: Če so škodljive vesti, ki se raznašajo v svrhu tekmovanja resnične, se kaznuje storilec na zasebno tožbo kot ocrnjevalec. Če pa so opravičene in zaupne, se kaznujejo samo, če so neresnične. Tu mora biti dokaz resničnosti dopuščen in doseže, če uspe, oprostitev. Ta dokaz se bo vršil po predpisih skp.,

⁴⁵ Da velja čl. 61. tisk. zak., a ne § 311 kz. v tiskovnih zadevah, je izrekla odl. kas. sod. str. 818., Pravosudje, I. 1933.

⁴⁶ Prim. Dolenc, Odnosi med glavnimi in stranskimi kazenskimi zakoni, ZZR XIII (1937), str. 15, 16. Enako odl. kas. sod. v Beogradu, z dne 30. marca 1934, Pravosudje, 1934., str. 817.

⁴⁷ Nepravilno je prevajati iz srbskega besedila čl. 74. tisk. zak. (et passim) „isledni sudija“ v „preiskovalni sodnik“. Oba tipa imata vsak svoj različen delokrog.

⁴⁸ Po svoječasnem besedilu čl. 72 tisk. zak. je bil mogoč dokaz resničnosti objave in javne razprave narodne skupščine kot „kazensko odgovornost“ izključujoči moment. Omenjena določba pa je bila pri novelizaciji tisk. zak. I. 1929. črtana!

prav kakor po § 311, odst. 1., kz. Analogija po § 311, odst. 2. kz. in po § 312 kz. ni dopustna ker gre za vprašanje, kaj je kaznivo, kaj ni. Sicer bi pa za primer, da vsebujejo škodljive vesti, kaznivo dejanje itak prešlo očrnjevanje v — kleveto.

Mimogrede omenjamo še delikt zoper pravosodje po § 139 kz. („obrekovanje“). Obtožbi zaradi tega delikta, ki se preganja po službeni dolžnosti, postavi ovaditelj-storilec trditev nasproti, da je po njegovem prepričanju ovajeno kaznivo dejanje ali prekršitev službene dolžnosti resnično storjena. Tu pa zadostuje že zgolj takšen zagovor z resničnostjo, a naloga tožilca bo, da po svoji službeni dolžnosti dokaže obdolžencu, da je ravnal zoper svoje prepričanje. *Exceptio veritatis* je torej dopustna, pa ne zahteva dokazovanja ugovarjajoče obdolžene osebe.

XV. Na kraju naših izvajanj hočemo dati svojemu mnenju *de lege ferenda* izraza. Podčrtamo, da ne mislimo dati pregleda tujih zakonodaj, ampak da imamo pred očmi samo pravno zavest slovenskega ljudstva, ki se pa sklada z zavestjo srbohrvatskega. Slovenci štejejo med svoje značilne pregovore: „Čast, zakon in oko ne trpe nobene šale“, pa tudi: „Med pravico in krivico ni srede.“ Iz prvega se zrcali ljudsko pojmovanje, da gre časti ista pravna zaščita, kakor zakonu (braku) ali pa očesu (vidu). Iz drugega pa, da se v kazenskopравnih zadevah ne da nobeno kompromisno stališče zavzeti, da ni posredovanja v postopanju radi krivice.⁴⁹

Raz to stališče moramo predvsem odločno grajati, da imamo sedaj še vedno dvojne vrste, kako se more priti do oprostitev z dokazovanjem resnice, prvo po skp., drugo po tisk. zak. Ta anomalija se je skušala nekoč tako zagovarjati, da se mora pri tiskovnih klevetah trpeti strožje postopanje kot pri navadnih, češ, pri njih gre za obdolžitve neke določene osebe napram veliki množici nepoznatih oseb, kar pomenja kvantitativno težjo odgovornost ali hujše storilčevo zakriviljenje. Ta argument pa danes ne drži. Saj se klevete lahko izrekajo ali raznašajo po radiju, zlasti po

⁴⁹ Gl. Dolenc, Slovenski pregovori in reki pa naše pravo, Vodnikova pratika za l. 1936. Oba zgoraj navedena pregovora sta vzeta iz zbirke Kocbek - Šašelj, Slov. pregovori, reki in prilike. Tam so zapisani še naslednji reki: Čast je boljša ko mast. Čast je časti vredna. Čast je ledena gaz, ki hitro zvodeni. Čast komur čast. Čast moraš vzeti v pest, da je ne izgubiš. Resnica oči kolje. Resnica se ne more nikdar lažjo poljubiti. Resnica je nebeška rosa, da jo ne pusti nič nase obesiti.

zvočnikih, ki se obračajo hkrati na tisoče in tisoče ljudi in so vprav zbog tega najmanj toliko nevarne, kakor po tisku povzročene. In vendar veljajo zanje isti predpisi o dokazovanju resnice, kot pri klevetah, izrečenih na štiri oči. Mislimo, da je zahteva po zenačenju prava v pogledu kriminalizacije in dokaza resničnosti v svrhu ekskulpacije povsem opravičena. Staviti se mora celó nujno na prvo mesto, če se pomisli, koliko vprašanj v tem pogledu v tiskovnem pravu sploh ni rešenih (gl. XIV.). V ostalem pa je tudi po kz. naš problem po eni strani silno kompliciran, na drugi strani pa pomanjkljivo in celó nesrečno rešen.

Kaj vse spada pod pojem „nedopustnosti preganjanja in sojenja“ v 2. odst. § 311-kz., kjer gre (to se mora poudarjati!) za konkretna kazniva dejanja, ki se preganjajo po službeni dolžnosti. Mi smo zgoraj pod XII. skušali to vprašanje pravilno rešiti, pa moramo priznati, da se dá to ali ono tudi še drugače razlagati. Tudi neke neskladnosti se čutijo iz predpisov de lege lata. N. pr. Narodni poslanec je zagrešil kaznivo dejanje, ki se preganja po zasebni tožbi, ne glede na to, da uživa imuniteto. V tem primeru sploh ni dokazovanja resničnosti, če ga prizadeti oklevetanec toži (§ 312, št. 2., kz). Če pa je storil kaznivo dejanje, ki se preganja po službeni dolžnosti, vprav, ker uživa imuniteto, pa mu je le-to toženec N. N. očital, se to dejanje ne dá z obsodbo dokazati, dokler ni imuniteta nehala. Nedopustnost preganjanja je zapreka (§ 311, odst. 2., kz.). Le če kaznivost dejanja A. Aja., poslanca, ne bi zastarala, bo še mogoče izvesti dokaz resničnosti z obsodbo... Ali je to urejeno v duhu pravičnosti?

Drugo vprašanje: Ali je res treba, da se resničnost storjenega kaznivega dejanja, pregonljivega na zasebno tožbo, sploh ne bi smela dokazovati, če dejanje še ni bilo predmet kazenskega postopka? Danes pade kleveta po radiju, ki jo slišijo tisoči poslušalcev, češ A. A. je zagrešil privatnopravno pregonljivo dejanje, recimo po zakonu o nelojalni tekmi. Oklevetanec A. A. vloži že drugi dan tožbo zoper znanega mu storilca N. N. Ali naj v tem primeru dokaz resničnosti ne sme biti dopusten, čeprav se A. A. zaveda, da je očitano dejanje prosta izmišljotina? Ali ne bi zadostovalo vsaj to, da bi predložil izjavo tretje osebe (T. T.), da se odreče pravice sprožiti kazenski postopek zoper A. Aja., ali celo, da je očitano dejanje izmišljotina, pa bi tožba zoper N. N. tekla naprej. Prekludiranje dokaza resničnosti v smislu § 312, št. 2., kz. ni v duhu pojmovanja našega ljudstva o časti!

Pa tisto „pravilo“, da mora sodišče začeti postopanje radi kaznivega dejanja, ki se preganja na zasebno tožbo, zoper vse udeležence hkrati (§ 88 kz.), zlasti zoper nasnovatelje in pomočnike, čeprav bi tožilec ne hotel zavedenca, ki ga inače čisla, tožiti, ampak le njegovega nasnovatelja, ki ga smatra za pravcatega „diabolus-a“. Tudi tu ni videti pravega smisla za takšno ureditev postopanja.

Dovolj težav se nam je pokazalo, kako naj se najde pravi smisel § 312, št. 3., kz., še teže pa je neke posledice razumeti. Vzemimo zgoraj navedeni primer, da je bila očitana tatvina lesa; da so priče tatvino potrdile; da pa je bil tisti, ki je tatvino zagrešil, samo zato oproščen, ker je bila kaznivost te tatvine že zastarana. Tu bi se še dala prepoved dokazovanja resničnosti nekako tako razlagati;⁵⁰ gre pač za kaznivo dejanje iz davne preteklosti. Zakonodavec ni uvidel stvarne potrebe za „pogrevanje“ te zadeve po tolikem času, zlasti, če bi bil storilec n. pr. že rehabilitiran. Vzemimo pa, da je bilo očitano dejanje po sodni ugotovitvi storjeno pod okolnostmi, da je storilec nepravilno pojmoval kazenski zakon (§ 21 kz.), ali da je s tatvino storjeno škodo „pred pokrenjenim postopanjem povrnil“ (§ 321 kz.). Ali naj se v primeru očitanja prav tega — objektivno — kaznivega dejanja sploh ne sme dokazovati resničnost tega dejanja niti od strani tistega, ki bi imel velik moralni interes na tem, da objavi takšen greh in „razkrinka zločinca“?

Ali ne bi bilo umestneje, da bi se reklo v št. 4. § 312 kz., da je dokazovanje resničnosti činjenic iz rodbinskega življenja ali zasebnega poslovanja dopustno, če je v zvezi z javnim poslovanjem itd.? Prav bi bilo tudi, da bi se — kjerkoli — vsebina pojma „činjenica“ točno opredelila. —

Po našem mnenju bi bilo treba vso partijo o dokazovanju resničnosti trditve, izrečene kot „klevete“, revidirati in postaviti na čisto jasno stališče:

1. Dokaz določenega kaznivega dejanja, ki se kakor koli preganja, je doprinešen, če je izšla ali izide tekom pravde radi klevete pravnomočno obsodilna sodba. Če pride pozneje do oprostitve ali milejše kazni v

⁵⁰ Za umestnost uvedbe prepovedi dokazovanja resničnosti v takem primeru zastaranja, se izražajo Liszt-Schmid, loc. cit., str. 518 in še drugi tam navedeni pisatelji; drugačna mnenja pa so tudi omenjena. V resnici nejurist take prepovedi ne more razumeti in ne odobruje sledeče obsodbe. Naš človek misli, da bi moral biti tisti, ki je trdil in dokazal, da se je tatvina izvršila, vendarle oproščen, čeprav je kaznivost zastarana. Vsaj „opravičljivost zmote“ bi morala biti upoštevana!

obnovitvenem postopanju, ima to za pravdo zaradi klevete toliko vpliva, kolikor je s tem omogočena obnova postopka radi klevete.

2. Amnestija, rehabilitacija, opustitev izvršitve kazni pri pogojni obsodbi, zastaranje izvršitve kazni in pravno-močne sodbe ne spreminja na naravi obsodilne sodbe v pogledu na uspešnost dokaza resničnosti ničesar.

3. Dokaz resničnosti, da je bilo določeno kaznivo dejanje storjeno, je izključen, če je bil oklevetanec tega kaznivega dejanja s sodbo pristojnega sodišča pravno-močno oproščen, še preden je pravda zaradi klevete nastala. Ne štejejo sem zavrnitve obtožbe s formalno pravno sodbo (§ 276 skp.).

4. Če pride do oprostitve obtožbe kaznivega dejanja po pričetku pravde zaradi klevete, bi bilo treba razlikovati, ali gre zgolj za „osebne razmere, lastnosti in okolnosti, zbog katerih se ali odgovornost izključuje ali kaznivost... izključuje“ (gl. § 34., št. 4., kz.)⁵¹ ali pa za „drugačne okolnosti“, h katerim bi spadala zlasti tudi okolnost pomanjkanje dokaza. V drugem primeru bi bila ustvarjena definitivna situacija, dokazovanje resničnosti napram taki materialnopravni oprostitvi sodbi naj bi bilo nedopustno. V prvonavedenih primerih pa naj bi bilo dokazovanje izjemoma vendar dopustno, če sodišče po svoji oceni smatra, da je pomenila trditve zočitanjem kaznivega dejanja na strani storilca opravičeno obrambo obče korigirano. Tudi o tej okolnosti bi bilo, kajpada, izvesti primerne dokaze.⁵²

Ne gre za *aut-aut*, za vseobče normiranje „dopustnosti“ ali „nedopustnosti“ dokazovanja resničnosti kaznivega dejanja. Gre naj za to, da se sodišču omogoči: na eni strani, da se šikanozne obdolžitve, zbog kaznivega dejanja ne podpirajo, na drugi strani pa, da se v interesu čistote javnega življenja ne daje potuha ljudem, ki bi — da govorimo z našim ljudstvom — radi igrali imenitno vlogo, čeprav imajo maslo na glavi. „Čast, komur čast!“

⁵¹ Sem bi šteli v pogledu na naš problem med drugim imuniteto, izdeželnost, pa zastaranje. Poslednje bi se moralo n. pr. upoštevati kot posebna okolnost, če je več sotorilcev pri istem kaznivem dejanju, ki se preganja po službeni dolžnosti, sodelovalo, pa je kaznivost le pri enem zastarana, n. pr. ker se zanj kot sotorilca izvestno dobiti vedelo ni.

⁵² Prim. podoben pravni položaj v § 25 kz.